

INTERNET ORQALI SODIR ETILADIGAN FIRIBGARLIK JINOYATLARI

Saidabdullayev Orzubek Sobir o'g'li

Qoraqalpog'iston qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti
Yurisprudensiya mutaxassislik bakalavriat 3-bosqich talabasi
saidabdullayevorzubek038@gmail.com
<https://doi.org/10.5281/zenodo.21425116>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 14-iyul 2026 yil
Ma'qullandi: 16-iyul 2026 yil
Nashr qilindi: 18-iyul 2026 yil

KEY WORDS

internet firibgarligi, kiberjinoyat, phishing, onlayn firibgarlik, axborot xavfsizligi, shaxsiy ma'lumotlar, kiberxavfsizlik, elektron to'lov tizimi, yuridik javobgarlik.

ABSTRACT

Ushbu maqolada internet orqali sodir etiladigan firibgarlik jinoyatlarining zamonaviy ko'rinishlari, ularning jamiyat va iqtisodiyotga salbiy ta'siri hamda ushbu turdagi jinoyatlarga qarshi kurashning huquqiy mexanizmlari tahlil qilingan. Shuningdek, kiberfiribgarlikning asosiy turlari, xususan, onlayn to'lov tizimlari orqali firibgarlik, phishing, ijtimoiy tarmoqlar orqali aldov va shaxsiy ma'lumotlarni noqonuniy qo'lga kiritish holatlari yoritilgan. Maqolada O'zbekiston Respublikasining jinoyat va axborotga oid qonunchiligi hamda xorijiy davlatlar tajribasi asosida internet firibgarligiga qarshi kurashni takomillashtirish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Hozirgi globallashuv va raqamli texnologiyalar rivojlangan davrda internet tarmog'i inson hayotining barcha sohalariga chuqur kirib bormoqda. Axborot texnologiyalarining keng qo'llanilishi natijasida elektron tijorat, onlayn bank xizmatlari, masofaviy ta'lim, elektron hukumat va turli raqamli xizmatlar jadal rivojlandi. Bu esa fuqarolarga qulaylik yaratish bilan birga, yangi turdagi huquqbuzarlik va jinoyatlarning paydo bo'lishiga ham sabab bo'lmoqda. Ayniqsa, internet orqali sodir etiladigan firibgarlik jinoyatlari bugungi kunda dunyo miqyosida eng xavfli va tez tarqaluvchi kiberjinoyatlardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Internet firibgarligi axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda fuqarolarning pul mablag'lari, bank kartalari ma'lumotlari yoki boshqa mol-mulkini noqonuniy qo'lga kiritishga qaratilgan harakatlarni anglatadi. Bunday jinoyatlar turli ko'rinishlarda namoyon bo'lmoqda. Xususan, phishing, soxta internet do'konlari, ijtimoiy tarmoqlar orqali aldov, bank kartalari ma'lumotlarini qo'lga kiritish, onlayn kredit va investitsiya firibgarliklari keng tarqalmoqda. Jinoyatchilar zamonaviy texnologiyalardan foydalangan holda fuqarolarning ishonchiga kirib, ularni moddiy zarar ko'rishga majbur qilmoqda.

So'nggi yillarda O'zbekistonda ham internet foydalanuvchilari sonining ortishi bilan kiberfiribgarlik holatlari ko'payib bormoqda. Ayniqsa, mobil bank xizmatlari va elektron to'lov tizimlarining ommalashuvi natijasida firibgarlar tomonidan bank karta ma'lumotlarini qo'lga kiritish bilan bog'liq jinoyatlar sezilarli darajada ortgan. Ko'plab fuqarolar internetdagi yolg'on

e'lonlar, soxta havolalar yoki ijtimoiy tarmoqlardagi aldov sxemalari orqali zarar ko'rmqda. Bu esa internet xavfsizligini ta'minlash va fuqarolarni kiberjinoyatlardan himoya qilish masalasini dolzarb muammoga aylantirmoqda. Internet orqali sodir etiladigan firibgarlik jinoyatlarining yana bir xavfli jihati shundaki, bunday jinoyatlar ko'pincha transmilliy xarakterga ega bo'ladi. Jinoyatchilar boshqa davlat hududidan turib ham internet orqali firibgarlik harakatlarini amalga oshirishi mumkin. Bu esa jinoyatlarni aniqlash, tergov qilish va aybdor shaxslarni javobgarlikka tortish jarayonini murakkablashtiradi. Shu sababli xalqaro hamkorlik va zamonaviy kiberxavfsizlik mexanizmlarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

O'zbekiston Respublikasida kiberjinoyatlarga qarshi kurashish bo'yicha bir qator normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilingan bo'lib, ular internet orqali sodir etiladigan huquqbuzarliklarning oldini olish va fuqarolarning axborot xavfsizligini himoya qilishga qaratilgan. Shunga qaramay, raqamli texnologiyalar tez rivojlanayotgani sababli ushbu sohadagi qonunchilikni takomillashtirish zarurati saqlanib qolmoqda. Mazkur mavzuning dolzarbligi internet firibgarligi bilan bog'liq jinoyatlarning ko'payib borayotgani, ularning jamiyat va iqtisodiyotga salbiy ta'siri hamda kiberxavfsizlikni ta'minlash zarurati bilan belgilanadi. Shu sababli internet orqali sodir etiladigan firibgarlik jinoyatlarining huquqiy mohiyatini o'rganish, ularning oldini olish va ularga qarshi kurashning samarali mexanizmlarini ishlab chiqish muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

MUHOKAMA VA TAHLIL. Bugungi kunda internet orqali sodir etiladigan firibgarlik jinoyatlari kiberjinoyatchilikning eng keng tarqalgan turlaridan biri hisoblanadi. Raqamli texnologiyalar va internet xizmatlarining rivojlanishi insonlarga katta qulayliklar yaratgan bo'lsada, jinoyatchilar uchun ham yangi imkoniyatlarni yuzaga keltirdi. Ayniqsa, onlayn bank xizmatlari, elektron to'lov tizimlari va ijtimoiy tarmoqlarning keng ommalashuvi internet firibgarligining turli shakllarda rivojlanishiga sabab bo'lmoqda. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, internet firibgarligi ko'pincha fuqarolarning axborot xavfsizligi bo'yicha yetarli bilimga ega emasligidan foydalanish orqali sodir etiladi. Jinoyatchilar turli soxta havolalar, yolg'on aksiyalar, lotereyalar yoki bank nomidan yuborilgan xabarlar orqali foydalanuvchilarning shaxsiy ma'lumotlari va bank karta rekvizitlarini qo'lga kiritishga harakat qiladi. Ayniqsa, phishing usuli bugungi kunda eng xavfli va keng tarqalgan firibgarlik usullaridan biri hisoblanadi. Ushbu usulda foydalanuvchi soxta sayt yoki xabarga ishonib, o'zining maxfiy ma'lumotlarini firibgarlarga taqdim etadi.

Ijtimoiy tarmoqlar orqali sodir etilayotgan firibgarlik holatlari ham so'nggi yillarda sezilarli darajada ortmoqda. Firibgarlar turli internet do'konlari, investitsiya loyihalari yoki ish takliflari niqobi ostida fuqarolarni aldashga urinmoqda. Ba'zi hollarda mashhur shaxslar yoki davlat tashkilotlari nomidan ochilgan soxta sahifalar orqali noqonuniy mablag' yig'ish holatlari ham uchramoqda. Bunday vaziyatlar fuqarolarning internetdagi axborotlarga tanqidiy yondashish ko'nikmalarini rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi. Internet firibgarligining iqtisodiy va ijtimoiy oqibatlar ham jiddiy hisoblanadi. Fuqarolarning moddiy zarar ko'rishi bilan birga, elektron tijorat va raqamli xizmatlarga bo'lgan ishonch pasayishi mumkin. Bu esa raqamli iqtisodiyot rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli internet xavfsizligini ta'minlash nafaqat huquqni muhofaza qiluvchi organlarning, balki bank tizimi, axborot texnologiyalari sohasi va butun jamiyatning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasida internet firibgarligiga qarshi kurashish bo'yicha muayyan chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Xususan, Jinoyat kodeksida axborot texnologiyalaridan foydalangan holda sodir etiladigan jinoyatlar uchun javobgarlik belgilangan. Shuningdek, kiberxavfsizlikni ta'minlash, elektron to'lov tizimlarini himoya qilish va fuqarolarning shaxsiy ma'lumotlarini saqlash bo'yicha normativ-huquqiy asoslar shakllantirilmoqda. Biroq jinoyatchilar tomonidan yangi texnologiyalar va murakkab usullarning qo'llanilishi mavjud himoya mexanizmlarini doimiy ravishda takomillashtirib borishni talab etadi. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, internet firibgarligiga qarshi samarali kurashish uchun davlatlar o'rtasidagi hamkorlik muhim ahamiyatga ega. Chunki kiberjinoyatlar ko'pincha transmilliy xarakterga ega bo'lib, bir davlat hududida turib boshqa davlat fuqarolariga zarar yetkazilishi mumkin. Shu sababli xalqaro tashkilotlar va davlatlar tomonidan kiberjinoyatlarga qarshi umumiy standartlar va huquqiy mexanizmlar ishlab chiqilmoqda. Umuman olganda, internet orqali sodir etiladigan firibgarlik jinoyatlari zamonaviy jamiyat uchun jiddiy xavf tug'diruvchi huquqbuzarliklardan biri hisoblanadi. Mazkur muammoning oldini olish uchun fuqarolarning huquqiy va axborot xavfsizligi bo'yicha bilimlarini oshirish, zamonaviy texnologik himoya vositalarini joriy etish hamda qonunchilikni takomillashtirish zarur hisoblanadi.

XULOSA. Xulosa qilib aytganda, internet orqali sodir etiladigan firibgarlik jinoyatlari bugungi raqamli jamiyatning eng dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi inson hayotiga ko'plab qulayliklar olib kirgan bo'lsa-da, ayrim shaxslar tomonidan ushbu imkoniyatlardan noqonuniy maqsadlarda foydalanish holatlari ham ortib bormoqda. Ayniqsa, onlayn to'lov tizimlari, mobil bank xizmatlari, ijtimoiy tarmoqlar va elektron tijorat platformalarining keng tarqalishi internet firibgarligining yangi shakllarini yuzaga keltirmoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, internet firibgarligi ko'pincha fuqarolarning axborot xavfsizligi bo'yicha yetarli bilim va ko'nikmaga ega emasligi sababli sodir etiladi. Phishing, soxta havolalar, yolg'on internet do'konlari, investitsiya loyihalari va ijtimoiy tarmoqlar orqali amalga oshiriladigan firibgarliklar fuqarolarga katta moddiy va ma'naviy zarar yetkazmoqda. Shu sababli aholining kiberxavfsizlik bo'yicha huquqiy savodxonligini oshirish bugungi kunning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Maqola davomida O'zbekiston Respublikasida internet orqali sodir etiladigan jinoyatlarga qarshi kurashish bo'yicha muayyan huquqiy asoslar mavjudligi tahlil qilindi. Jumladan, Jinoyat kodeksi, "Axborotlashtirish to'g'risida"gi hamda "Kiberxavfsizlik to'g'risida"gi normativ-huquqiy hujjatlar kiberjinoyatlarga qarshi kurashishda muhim ahamiyatga ega. Biroq zamonaviy texnologiyalarning tez rivojlanishi va jinoyatchilar tomonidan yangi usullarning qo'llanilishi mavjud qonunchilikni doimiy ravishda takomillashtirib borishni talab etadi.

Shuningdek, internet firibgarligiga qarshi kurashishda xalqaro hamkorlikni rivojlantirish ham muhim ahamiyatga ega. Chunki bunday jinoyatlar ko'pincha transmilliy xarakterga ega bo'lib, ularni aniqlash va oldini olishda davlatlar o'rtasidagi axborot almashinuvi va hamkorlik zarur hisoblanadi. Shu bilan birga, bank tizimlari va elektron to'lov platformalarida zamonaviy himoya mexanizmlarini joriy qilish, sun'iy intellekt asosidagi xavfsizlik tizimlaridan foydalanish ham kiberfiribgarlikning oldini olishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Umuman olganda, internet orqali sodir etiladigan firibgarlik jinoyatlarining oldini olish uchun huquqiy mexanizmlarni kuchaytirish, fuqarolarning axborot madaniyatini oshirish, zamonaviy texnologik himoya tizimlarini rivojlantirish va xalqaro hamkorlikni kengaytirish zarur

hisoblanadi. Faqatgina davlat organlari emas, balki jamiyatning barcha qatlamlari internet xavfsizligini ta'minlash jarayonida faol ishtirok etishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston", 2023.
- 2.O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi. – Toshkent: Adolat, 2024.
- 3.O'zbekiston Respublikasining "Axborotlashtirish to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2003.
- 4.O'zbekiston Respublikasining "Axborot erkinligi prinsiplari va kafolatlari to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2002.
- 5.Rustamboyev M.X. Jinoyat huquqi. Maxsus qism. – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2022.
- 6.Karimov A.A. Kiberxavfsizlik va axborot huquqi asoslari. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2023.
- 7.Yuldashev Sh.B. Kiberjinoyatlar va ularga qarshi kurashning huquqiy mexanizmlari. – Toshkent: Adolat, 2024.

